

NOVEMBER 1969

JAARGANG 72, AFL. 11



NEDERLANDS TIJDSCHRIFT VOOR VELDBIOLOGIE
OPGERICHT DOOR E. HEIMANS, J. JASPERS Jr EN JAC. P. THIJSSE

Een industriegebied in wording botanisch gezien

JOH. J. FRIESWIJK.

Wie ongeveer tien jaar geleden per trein van Amsterdam naar Haarlem reisde kon, als hij tussen Sloterdijk en Halfweg in noordelijke richting keek, genieten van de aanblik van een landelijk poldergebied. Eerst zag hij tussen de spoorweg en de Spaarnwouderdijk het groen van de kleine Vennerpolder, daarna reed hij langs de wei- en hooilanden van de grote Spieringhornerbinnenpolder. Beide polders bestonden aan de oppervlakte uit veen, waarop weidegrassen uitstekend groeiden. Op de achtergrond, dus achter de Spaarnwouderdijk, strekten de akkers van de Grote IJpolder zich uit tot aan het Noordzeekanaal. Deze polder was een vruchtbaar landbouwgebied met jonge

zeeklei aan de oppervlakte.

Degene die geregeld het genoemde traject bleef bereizen, kon zien hoe zich in de loop der jaren enorme veranderingen in het gebied tussen spoorlijn en Noordzeekanaal voltrokken. In ongeveer tien jaar werd een gebied van ruim 20 km² door opspuiting gereed gemaakt als industriegebied. Het zand dat voor de ophoging werd gebruikt, was voor een groot deel afkomstig uit de ondergrond van de Grote IJpolder, waar diepe havens werden aangelegd. Ook Noordzeezand werd gebruikt.

Plaatselijk werd bagger van verschillende herkomst opgespoten; dit gebeurde vooral



Fig. 1. Massavegetatie van Zulte bij de spoorlijn. Foto J. J. Frieswijk.

in het gebied langs de spoorweg. Het werk is nog steeds niet voltooid, zodat er nog steeds gespoten wordt. Globaal genomen strekt het opgespoten toekomstige industriegebied (met recreatiestrook) zich tussen de spoorweg en het Noordzeekanaal uit van Sloterdijk tot Halfweg en van de monding van Zijkanaal F tot de monding van de Westhaven. Vooral bij de Amsterdamse vogelaars heeft het gebied, dat zij hardnekkig blijven aanduiden als „Sloterdijk”, een grote bekendheid. Verscheidene industrieën vonden er inmiddels al een plaats.

Voordat de Vennerpolder en de Spieringhornerbinnenpolder in spuitvelden veranderden, werd er door de veldbiologen niet veel aandacht aan besteed.

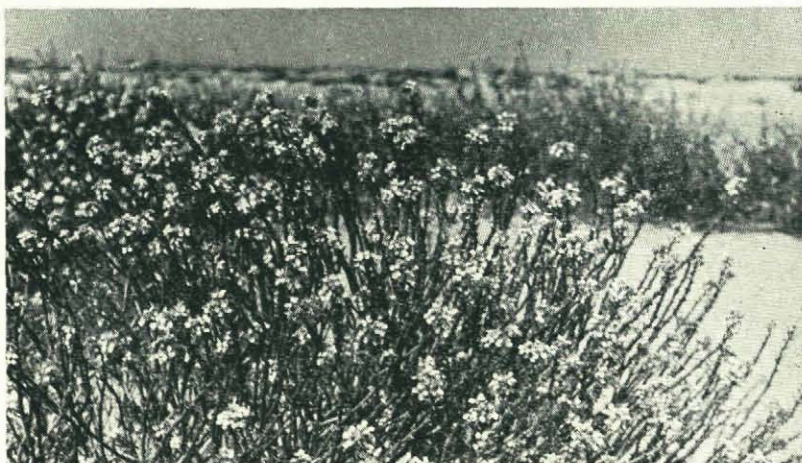
De forens-veldbioloog Londo heeft vanuit de trein een aantal jaren achtereen de vogelstand van het weidegebied langs de spoorlijn bijgehouden en daarvan in 1967 verslag uitgebracht in *De Levende Natuur* (70: 225-230). Hij zag in de loop der jaren 1958-1964 zijn waarnemingstraject tussen Amsterdam en Haarlem slinken van 12 tot 6 km. In het voorjaar van 1960 werd de Vennerpolder onder het zand bedolven, in de jaren die volgden verdween ook de Spieringhornerbinnenpolder onder zand en slik. De 6 km die Londo uiteindelijk overhield,

lagen tussen Halfweg en Haarlem. Tegelijkertijd veranderde een steeds groter deel van de Grote IJpolder in een zandwoestijn, met hier en daar tijdelijk een slikterrein.

Jaren eerder reisde een andere forens-veldbioloog op en neer tussen Amsterdam en Haarlem. Dat was Jac. P. Thijssen, die in Bloemendaal woonde en leraar was aan de Gemeentelijke Kweekschool te Amsterdam. Een van zijn oud-leerlingen, mevrouw C. Drees-Hent, vertelt in het Thijssen-nummer dat in 1965 als aflevering van o.a. *Natura* (62 no. 4: 11-12) verscheen, dat Thijssen ook vanuit de trein botaniseerde. Op een dag deelde hij zijn leerlingen namelijk mee: „Er groeit weidegeranium aan de Spaarnammerdijk even voorbij Sloterdijk, daar waar de dijk dicht bij de spoorlijn komt”. Dat was tussen 1903 en 1907. Dit gedeelte van de Spaarnwouderdijk bestaat thans nog (meer naar Halfweg is een groot deel al afgegraven) en waar de spoorlijn de dijk praktisch raakt groeit en bloeit nog steeds de Beemdooievaarsbek. De vraag is wel: „Hoe lang nog?”.

De groeiplaats is enige jaren geleden bij het graven van een afwateringssloot voor een groot deel onder klei bedolven geraakt, maar *Geranium pratense* heeft zich redelijk hersteld. Aangezien er langs de dijk niet meer

Fig. 2. Zeeraket op een zandterrein.
Foto J. J. Frieswijk.



wordt gemaaid, dreigt wel overwoekering door „onkruiden” zoals Grote brandnetel. Het is waarschijnlijk dat ook dit deel van de dijk binnen afzienbare tijd het veld moet ruimen, waarmee dan de enige groeiplaats van de Beemdooievaarsbek die ik op Amsterdams grondgebied ken, zal verdwijnen. Enige dijkrestanten bij Sloterdijk en Halfweg zijn alles wat over is van het oorspronkelijke gebied. Vooral Bereklaauw, maar ook Gele morgenster, Groot kaasjeskruid, Glad walstro, Akkerwinde, Boerenwormkruid en Pijlkruidkers zorgen er nog voor enige fleur. Van de eens zo interessante doorbraakkolken is alleen de Grote Braak bij Halfweg nog over (en die was botanisch niet de beste). Het gedeelte van het opspuitgebied langs de spoorlijn, dat de treinreiziger kent, is eigenlijk niet karakteristiek voor het gebied als geheel. Een groot deel van deze strook is gebruikt als slibvangveld, waar de klei bezinken moest voordat het bij het opspuiten ingebrachte water werd afgemalen. Bovendien is er bagger opgespoten. Daardoor is het gebied langs de spoorweg het domein van de Zulte, de Zeeaster, die er mede vanwege het vrij hoge zoutgehalte uitstekend groeit. De Zulte zorgt vaak, als kiemplant zowel als volwassen plant, voor een vrijwel volledige bedekking van kleiige

terreinen, zolang die niet te veel uitdrogen (fig. 1). Er moet daar een harde strijd om het bestaan gestreden worden, hetgeen wel blijkt uit de sterke afname van het aantal planten bij voortschrijdende ontwikkeling. Op één ogenschijnlijk homogeen terrein telde ik per m² 67.000 plantjes van 2,5 cm hoogte tegen 100 planten van 55 cm!

In de nazomer als de Zulte bloeit, komen daar grote aantallen vlinders op af. Nergens bij Amsterdam zag ik in de laatste jaren zoveel exemplaren van Kleine vos, Distelvlinder, Dagpauwoog en Atalanta bij elkaar.

Op de meeste terreinen wordt de Zulte opgevolgd door de Zeebies, die vaak massaal, en de Ruwe bies, die slechts plaatselijk in kleine groepen optreedt. Vaak eindigt de reeks met Riet, dat op oudere, laag gelegen terreinen grote aaneengesloten velden vormt, waarin andere plantesoorten geen kans meer krijgen.

Moerasandijvie, op andere opspuitterreinen rond Amsterdam vaak zeer talrijk, is bij Sloterdijk nooit op grote schaal aanwezig geweest. Deze soort blijft beperkt tot randen van plassen en krekken en afwateringssloten. Slechts één maal, toen veenbagger was opgespoten, ontstond een echt moerasandijvieveld. De Moerasandijvie schijnt een afkeer

te hebben van zilt terrein en een voorkeur voor veengrond, zodat de omstandigheden voor deze soort er weinig gunstig zijn.

Vochtige enigszins kleiige terreinen die (nog) niet door Riet worden bedekt, vertonen soms aardige plantesoorten, zoals Strandduizendguldenkruid (soms zeer talrijk), Rode ogentroost (plaatselijk talrijk), terwijl het Harig wilgeroosje en de Kleinbloemige basterdwederik er veel voorkomen. Heelblaadjes werd eenmaal op zo'n terrein aangetroffen. Het Wilgeroosje, dat drogere grond prefereert, vormt soms in zulke terreinen op hoger gelegen dijkjes een dichte vegetatie, die tijdens de bloei van verre opvalt. Op de echte zandterreinen zonder klei in de bovenlaag, die snel uitdrogen, is de Zeeraket de pionier die soms hele velden in beslag neemt (fig. 2). Op dergelijke terreinen komen ook planten als Loogkruid en Smalvlieszaad (soms massaal) tot ontwikkeling. Een terrein van dit type leverde ook Driebloemnachtshade op. Andere duinplanten zijn en waren, vergeleken met andere Amsterdamse opgespoten terreinen, slecht vertegenwoordigd. Slangekruid en Ossetong

werden slechts zelden aangetroffen. Teunisbloemen (Grote, „Gewone” en Kleine) zijn slechts hier en daar opgetreden. Op verschillende plaatsen zijn echter wel fraaie Duindoorns aanwezig, waarvan sommige planten bessen dragen, zodat de vogels voor verdere verspreiding kunnen zorgen.

Op oudere droge terreinen zijn soorten als Wilde peen, Hazepootje, Vlasleeuwebek en Scherpe fijnstraal gewone verschijningen; Veldlathyrus vond ik op enige plaatsen. Blaassilene en Aardbeiklaver werden beide op slechts één plaats aangetroffen. Akkerhoningklaver en Witte honingklaver kunnen op zulke terreinen zeer talrijk zijn. Op een terreintje van enige tientallen vierkante meters stonden behalve de genoemde honingklaversoorten ook Gele honingklaver, Kleinbloemhoningklaver en Rutheense honingklaver. Andere adventieven op dergelijke terreinen waren Naakte lathyrus, Aardaker, Kroonkruid, Bonte wikke (plaatselijk massaal), Sikkelklaver en Gele kamille.

Men vraagt zich wel af waar de zaden van zulke aanvoerplanten vandaan komen en hoe zij het terrein bereiken.

De Blankaart

P. HOUWEN en A. TIMMERMAN.

(Belgische Natuur- en Vogelreservaten en Rijksinstituut voor Veldbiologisch Onderzoek ten behoeve van het Natuurbehoud)

Het natuurreservaat De Blankaart is een van de belangrijkste natuurgebieden in België. Het dankt zijn naam aan een kasteel gelegen aan de Ieperse Steenweg, gemeente Woumen, in de westhoek van West-Vlaanderen (fig. 1).

Het kasteel en het omliggende natuurreservaat liggen op circa 25 km van de Noordzeekust (Nieuwpoort) en ongeveer 6 km

van Dixmuide, in het polderlandschap van de Yzervallei.

Het kasteel wordt niet meer door de eigenaar bewoond, maar sedert 1959 gebruikt als volkshogeschool en conferentieoord. In de eerste wereldoorlog werd het verwoest, doch het is in 1925 geheel hersteld. Het is de enige residentiële volkshogeschool in België en vervult, zoals de statuten meedelen,